

Р. В. Міхель,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки та інвестиційної діяльності,
Львівський інститут економіки і туризму, м. Львів
ORCID ID: 0000-0001-8204-7600

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.11.34

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ УКРАЇНИ

R. Mikhel,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department Of International
Economics and Investment Activity, Lviv Institute of Economy and Tourism, Lviv

EUROPEAN NEIGHBOURHOOD POLICY AS AN INSTRUMENT OF UKRAINE'S EUROPEANIZATION

У статті досліджено процес європеїзації та її вплив на Україну. Охарактеризовано моделі європеїзації (висхідний, низхідний, горизонтальний та циркулярний) та її виміри (європеїзація членів, країн-претендентів та країн-сусідів). Визначено, що одним із інструментів впливу ЄС на різні ланки суспільного життя України є Європейська політика сусідства, в рамках якої діє програма "Східного партнерства". Проведено детальний аналіз впливу європеїзації в рамках дії тематичних платформ Східного партнерства: демократія, належне врядування та стабільність; економічна інтеграція та зближення з політиками; енергетична безпека; міжлюдські контакти. Встановлено основні позитивні зрушення в напрямі інтеграції в європейський простір, а також основні перепони, що стоять на українському шляху. За результатами дослідження, встановлено основні позитивні та негативні тенденції впливу європеїзації.

The article examines the process of Europeanization and its influence on Ukraine. Europeanization is a very complex phenomenon that is explored through different approaches, methodological frameworks and concepts. The author of the article provides a detailed description of the models of Europeanization (bottom-up, top-down, horizontal and circular) and its dimensions (Europeanization of Member States, candidate countries and neighbour countries). The author determines that one of the instruments of the EU influence on various aspects of public life in Ukraine is the European Neighbourhood Policy. Therefore, the purpose of the article lies in the investigation of the impact of Europeanization on the EU's neighbouring countries, in particular the Eastern Partnership countries united under the ENP. The article provides a detailed analysis of the impact of Europeanization within the framework of the Eastern Partnership program's thematic platforms: democracy promotion, good governance and stability; economic integration and convergence with EU policies; energy security; interpersonal contacts. The author determines the main positive developments in the direction of integration into the European space, as well as the main obstacles standing on the Ukrainian way are established. According to the results of the study, the main positive and negative tendencies of the influence of the Europeanization are pointed out. Positive effects include structural changes in the economy; enhancing global competitiveness; balanced and equitable economic development; political stabilization, leading to the rigid application of the rule of law in general and the protection of property rights in particular. Negative consequences include people's dissatisfaction with social difficulties during reforms; radicalization of conservative, anti-liberal and anti-European political views; deepening polarization and political conflicts; lack of government funding and macroeconomic imbalances; loss of certain foreign trade options; the growth of socially deviant behaviour (crime, corruption, etc.).

*Ключові слова: європеїзація, Україна, ЄС, Європейська політика сусідства, Східне партнерство.
Key words: Europeanization, Ukraine, EU, European Neighbourhood Policy, Eastern Partnership.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З кінця п'ятдесятих років ХХ ст. європеїстика стала дедалі актуальнішою у вимірі досліджень міжнародних відносин. Основним теоретичним акцентом про-

тягом майже сорока років вважалося формування нового європейського політичного об'єднання. Європеїзація — це дуже складне явище, яке досліджується за допомогою різних підходів, методологічних рамок та

концепції. Одна з провідних дискусій у літературі полягає в тому, чи є європеїзація явищем висхідним чи низхідним. Водночас виникають інші підходи, і європеїзація все більше досліджується як "багатовекторний" процес, який включає обидві точки зору. Низхідна (top-down) або "позитивна" модель (ЄС — держава) вивчає імплементаційний тиск (впровадження норм ЄС у національну політику, вибір інструментів політики та коригування в адміністративних структурах), під час якого відбувається передача довіри до європейських надбудов з боку держав членів. Висхідна модель (bottom-up) (держава — ЄС) вивчає "стратегію національної відповіді" (спроби держав заповнити прогалини своїми нормами регулювання). Багатовекторна модель під європеїзацією розуміє складний циркулярний процес (держава — ЄС — держава), в якому взаємодіють як висхідні, так і низхідні імпульси. Вона має сильний рефлексивний елемент, оскільки ці взаємодії створюють зворотній зв'язок, через який національні суб'єкти одночасно формують європейські структури і дозволяють європейській інтеграції формувати внутрішню арену.

Але постає питання: "Чи є європеїзація поза Європою?" Безумовно, правдоподібно вважати, що організації, політика та рішення ЄС мають відповідний внутрішній вплив на країн-членів, квазічленів, які беруть участь у внутрішньому ринку, та держав-кандидатів, які повинні прийняти *acquis communautaire*, щоб отримати право на членство в ЄС. Але чи може ЄС також мати систематичний та виразний вплив такого роду поза Європою — Ажде, ЄС використовує стимул до членства як головний — і загалом ефективний — важіль для того, щоб змусити країн-кандидатів приймати правила ЄС, принаймні формально, однак цей інструмент не застосовується до країн, які не мають права на членство в ЄС.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням європеїзації у різні часи займалися такі дослідники: С. Балмер, М. Коулз, Дж. Капорасо, С. Ладрех, Г. Менц, К. Раделлі, Т. Рісс та інші. Серед українських вчених-економістів питання європеїзації України вивчали В. Мовчан, О. Бетлій, Н. Бурейко, М. Золкіна, К. Фурманець та інші. Зокрема Н. Бурейко у статті досліджує, як розвивалася ідея Європи та як вона сприймалася в Україні з часів незалежності країни; автор доходить висновку, що українці часто позитивно оцінюють європейськість України з географічної, історичної та культурної точки зору, тоді як в економічній, політичній та соціальній сферах існує загальне відчуття, що країна все ще відстає від Європи за нормами, цінностями та стандартами. Однак теоретичні та емпіричні дослідження щодо політики сусідства ЄС ще недостатньо вкорінені в українській літературі з питань європеїзації [9, с. 14].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Політика розширення була найбільш ефективним інструментом ЄС щодо експорту європейських інституцій, цінностей та стандартів до сусідніх країн. Однак, які ж інструменти впливу використовує ЄС, коли мова не йде про потенційних кандидатів на вступ до ЄС — Передусім це Європейська політика сусідства (ЄПС), яка спрямована на підтримку тісних відносин із сусідніми країнами

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження впливу європеїзації на країн-сусідів ЄС, зокрема країн "Східного партнерства", що об'єднані під ЄПС.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Концепцію європеїзації було введено на початку 1990-х і до цього часу стало досить широко розгорнутим інструментом дослідження серед науковців з міжнародних відносин чи європейських досліджень. Однак,

будучи відносно молодим дослідницьким напрямом, воно було визнане лише наприкінці 90-х років як "окрема дослідницька область в дослідженнях ЄС" [1].

Першим, хто дав визначення європеїзації, був професор університету Кіль Р. Ладрех. Він визначив європеїзацію як "поступовий процес переорієнтації напрямів і форм політики до тої міри, що політика та економіка ЄС стає частиною організаційної логіки національної політики та політико творення" [2, с. 69].

Згодом визначення Р. Ладреха неодноразово доповнювалися. Так, Т. Борзель назвав європеїзацію процесом, завдяки якому сфери внутрішньої політики стають все більш підпорядкованими європейській політиці [3, с. 574]. Наступними, хто намагався дати визначення європеїзації, були Т. Рісс, М. Коулз і Дж. Капорасо: "Виникнення і розвиток на європейському рівні різних структур управління, тобто політичних, правових і соціальних інститутів, пов'язаних із політичним вирішенням проблем, що формалізує взаємодію між акторами, і політичними мережами, що спеціалізуються на створенні авторитетних європейських правил" [4, с. 3].

К. Раделлі відносить до європеїзації такі процеси: (а) формування; (б) розповсюдження; (в) інституціоналізацію формальних та неформальних правил, процедур, політичних парадигм, способів ведення справ, які вперше були визначені й закріплені в прийнятих рішеннях ЄС, а потім були введені у внутрішній дискурс, політичні структури і державну політику [5, с. 30].

Пізніше К. Мумуціс переглянув визначення К. Раделлі, додавши до цього дискурс. Згідно з його визначенням, європеїзація — це "процес інтеграції в логіку внутрішнього (національного та субнаціонального) дискурсу, політичних структур та публічної політики формальних та неформальних правил, процедур, політичних парадигм, переконань та норм, які вперше визначені в процесах політики ЄС" [6, с. 611].

С. Ладрех у 2010 р. доповнив своє визначення процесу європеїзації і зазначив, що європеїзацію слід розглядати як зміни в країнах-членах, чия мотивація прив'язана до політики ЄС чи процесу прийняття рішень [7, с. 2]. Зважаючи на це, головною метою будь-якого дослідження процесу європеїзації є визначення причинного зв'язку та перевірка впливу ЄС на внутрішні зміни у кожній з країн-членів.

На сьогодні можна виділити три окремі фази і, отже, три виміри дослідження європеїзації, де кожен новий вимір спирається на попередній і додає до нього:

— Європеїзація членства, яка визначає вплив Європейського Союзу (ЄС) на існуючі держави-члени ЄС,

— Європеїзація розширення, яка застосовується до країн-кандидатів та країн-кандидатів з чіткою перспективою членства в ЄС,

— Європеїзація сусідів, яка впливає на сусідніх "аутсайдерів" ЄС, де немає жодної перспективи вступу [8, с. 5].

Ми ж, у даному дослідженні, детальніше зупинимося саме на третьому вимірі європеїзації. Водночас як ЄС, безумовно, є найважливішим актором у європейському регіоні, "ідея Європи" поширюється набагато далі, ніж просто членство в ЄС, адже процес європеїзації не обмежується країнами в межах кордонів ЄС. Проникнення (дифузія) політик, цінностей та норм, які впливають із процесу європеїзації, стимулюють у державах-сусідах ЄС зміни в ідеології та практиці національної політики, дискурсах та ідентичності [9, с. 26].

Ф. Шіммельфенніг виділяє два основні механізми впливу ЄС на зовнішніх партнерів, які порівнюються та протиставляються у більшості літератури, — це умовність та соціалізація. Умовність ґрунтується на прямому, санкціонованому впливі ЄС на цільовий уряд і поширюється на міждержавний канал зовнішніх стимулів, має обов'язковий вплив та дотримання режиму управління. У режимі умовності ЄС надає урядам, які не є членами, стимули, такі як фінансова допомога, доступ до

ринку або інституційні зв'язки за умови, що вони будуть відповідати вимогам ЄС. Ефективність цього механізму залежить від розміру винагород ЄС та надійності його обумовленості. Надійність є результатом вищої переговорної сили та послідовного застосування умовності, тобто ЄС повинен бути менш зацікавленим, ніж його партнер, і партнер повинен бути впевненим, що він отримає винагороду лише тоді, коли будуть виконані умови. Крім того, цільові уряди зважують зовнішні стимули проти внутрішніх витрат. Витрати на внутрішню адаптацію не повинні перевищувати міжнародні винагороди, оскільки в іншому випадку раціональний цільовий стан обумовленості не буде виконуватися [10, с. 8].

Навпаки, соціалізація включає всі зусилля ЄС направлені на передачу знань — а також ідей та норм, що стоять за ними — державам-аутсайдерам. Ці знання полягають у переконанні таких держав у тому, що політика ЄС є доцільною, і, як наслідок, мотивує їх до її прийняття. Соціалізація охоплює міждержавне "соціальне навчання", "конструктивний вплив" та "спілкування". Замість того, щоб безпосередньо маніпулювати або повсебічно впливати на розрахунки витрат і вигод від зовнішніх суб'єктів, ЄС навчає їх принципам та правилам європейського управління. Зовнішні суб'єкти приймають та дотримуються правил ЄС, якщо вони переконані у своїй легітимності та доцільності та якщо вони приймають авторитет ЄС. Це вважається більш імовірним випадком, якщо зовнішні суб'єкти знаходяться в новому та невизначеному середовищі, ідентифікуються та прагнуть належати до "Європи". Процес, який характеризується обговоренням та частими, а також щільними контактами між ЄС та зовнішніми учасниками, також вважається таким, що сприяє поширенню європеїзації [11, с. 562—563].

Таким чином, європеїзація за межами держав-членів ЄС стосується, головне, передачі норм, правил і цінностей ЄС до країн, що не входять до об'єднання, але котрі підпадають під політику розширення ЄС. Більшою мірою європеїзація визначає, якою мірою країнам-кандидатам вдається пристосуватися до існуючої європейської моделі [12, с. 6]. Наприклад, розширення ЄС істотно вплинуло на формування кордонів ЄС у випадку країн ЦСЄ. Як стверджує Т. Рісс, коли почалися переговори про членство з країнами ЦСЄ, європейські політичні діячі прийняли новий дискурс ідентичності щодо ЦСЄ [13, с. 14]. Таке рішення дало можливість країнам Центральної та Східної Європи "повернутися до Європи", оскільки їхні кордони були "перемальовані" відповідно до нового історичного та геополітичного контексту.

Європеїзація сусідства впливає з двох попередніх вимірів, оскільки вона має європейські цінності та норми. Однак, якщо процес європеїзації не передбачає майбутнього вступу до ЄС (чи держава ще не отримала статусу кандидата на вступ), тоді під європеїзацією слід розуміти "процес ідеологічної, інституційної та політичної трансформації в державах-членах ЄС та інших європейських державах, чия основна сила виходить від ЄС як центру політичного дискурсу... що спрямований на досягнення основних цінностей та політичних цілей ЄС" [14, с. 15].

Європеїзація сусідства досліджує, як європейські цінності та норми передаються за межі ЄС. Попри те, що вони не підпорядковуються стратегії розширення ЄС, країнам східного сусідства запропоновано інші робочі рамки, що ґрунтуються на посиленому співробітництві та більш тісних відносинах. Однак, на відміну від країн ЦСЄ, де процес європеїзації було посилено механізмами розширення, в державах-сусідах ці зміни вносяться у внутрішні справи переважно через процес "соціалізації". Передусім, на основі конструктивістського підходу, соціальне навчання передбачає прийняття суб'єктами норм і цінностей, що зближує їх з Європою. Крім того, процес соціалізації включає "методи навчання" [15, с. 8], які спрямовані на передачу принципів та

правил, що підпорядковують європейському управлінню поза межами ЄС у державах-сусідах.

Однією із форм реалізації європеїзації сусідства є Європейська політика сусідства (ЄПС), яка була започаткована у 2004 році. ЄПС спрямована на надання можливості країнам-сусідам ЄС брати участь у різних видах діяльності ЄС шляхом тіснішої політичної, економічної, культурної співпраці та взаємодії в галузі безпеки. Однією із частин ЄПС є Східне партнерство, яке є спільною політичною ініціативою між ЄС і трьома державами Східної Європи — Білорусь, Україна та Молдова — і трьома державами Південного Кавказу — Грузія, Вірменія та Азербайджан. Ці ініціативи сусідства були розроблені з метою розмивання ліній розриву між державами-членами ЄС та країнами, що не є членами ЄС, оскільки прикордонний процес може "стерти територіальну неоднозначність та амбівалентні ідентичності для формування унікального та згуртованого порядку" [16, с. 126].

ЄПС легко розглядати як основу європеїзації. Його розробили посадові особи Європейської Комісії, які раніше відповідали за розширення ЄС. Спочатку планувалося відобразити ЄПС шляхом розширення ринку ЄС та законодавства ЄС за відсутності формального членства в організаціях ЄС. Крім того, в документах ЄПС з'явилися три принципи політики розширення. По-перше, ЄПС базується на зобов'язанні ЄС просувати основні ліберальні цінності та норми за її межами, по-друге, вона претендує на використання політичної обумовленості як головного інструменту норми просування. За відсутності стимулів для членства, стратегія ЄПС поєднує як участь у ЄПС як таку, так і інтенсивність та рівень співпраці з прихильністю партнерів ЄПС до ліберальних цінностей та норм. По-третє, ЄС використовує процедури планування, звітності та допомоги, подібні до тих, що застосовуються для країн-кандидатів [10, с. 18].

Для східних сусідів ЄС, європеїзація стала одним із легітимних і можливих шляхів модернізації. Ініціатива Східного партнерства забезпечила політичну основу та практичний інструментарій для сприяння трансформації, взаємної синергії, наближення асоціації та взаємного обміну [17, с. 9]. Східне партнерство, насправді, може сприйматися як пропозицію розвивати більш тісну політичну та економічну асоціацію з ЄС за обставин зростаючої регіональної політичної та військової напруги, причиною якої є дедалі більша самовпевненість Росії.

Європеїзація України у рамках Східного партнерства здійснюється у чотирьох цілях роботи до 2020 року: економічний розвиток та ринкові можливості; зміцнення інституцій та належне урядування; сполучення, енергетична ефективність, навколишнє середовище та зміна клімату; мобільність та контакти між людьми. Зазначені цілі відтворені у тематичних платформах на період з 2017 до 2020 року.

Перша — це демократія, незалежне урядування та стабільність. У цьому контексті "низхідними" інструментами є політичний діалог та офіційні заяви. ЄС прагне покращити зв'язок за допомогою таких засобів, як регулярні саміти, засідання комітетів і переговори. Натомість, "висхідні" стратегії полягають у підтримці недержавних суб'єктів та тих інституцій, які не належать до політики високого рівня, тобто громадянського суспільства, системи освіти та засобів масової інформації.

Позитивною тенденцією в цьому напрямку є збільшення неурядових організацій (до 80 тис. у 2017 році проти 70 тис. у 2016 році) [18, с. 6]. З іншого боку, в Україні надалі необхідно продовжувати вдосконалення законодавства, включаючи ратифікацію Стамбульської конвенції, а також інтеграцію всеохоплюючого гендерного підходу до галузевих реформ та зміцнення національного гендерного механізму, особливо на місцевому рівні.

Щодо галузі юстиції, станом на 1 вересня 2018 року Україна досягла значного прогресу у прийнятті не-

обхідного законодавства. Було ухвалено Стратегію судової реформи. У 2016 році були внесені зміни до конституції щодо правосуддя, 1401-VIII, які передбачали деполітизацію суддів та надання більшій незалежності, але й більшою відповідальністю суддів. Було прийнято пакет інших законопроектів, як наприклад про новий Верховний суд, 1402-VIII і Антикорупційний суд, 2447-VIII, як нові інституції, для переатестації всіх суддів в Україні, що мало б сприяти збільшенню прозорості судової влади. Однак, за індекс верховенства права у 2017—19 роках для України залишився незмінним — 0,5 пункти (77 місце із 126) [19], що свідчить про не надто значний прогрес у сфері юстиції.

Другого платформою є економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС, головною з форм якої можемо вважати співпрацю в рамках двосторонніх угод про асоціацію та про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) (підписана з Україною в березні 2014 року). У рамках ПВЗВТ передбачається комплексна програма юридичної та інституційної модернізації в окремих сферах і, якщо вона буде реалізована правильно, це має призвести до більш інтенсивних торговельних відносин з ЄС, та гармонізувати бізнес-середовище в країнах Східного партнерства та врешті-решт навіть досягнути економічних критеріїв для членства в ЄС. Саме підписання цих угод є прикладом безпосереднього впливу європеїзації, адже країни взяли на себе зобов'язання взяти на себе частину *acquis* ЄС у сфері внутрішнього ринку, в обмін на додаткові торговельні вигоди, а також погодилися, що ЄС може призупинити конкретні торговельні вигоди у випадку, якщо вони не дотримуватимуться прав людини або основних свобод [17, с. 19].

Окрім того, економічна співпраця в рамках "Східного партнерства" також передбачає надання підтримки для розвитку малого та середнього бізнесу. Україна прийняла Стратегію розвитку МСП на період до 2020 року та схвалила свій план дій. Було створено платформу для ефективного регулювання PRODialog, метою якої було сприяння взаємодії між приватним та державним секторами через онлайн-консультації, участь у громадських заходах, подіях та дослідженнях. Регіон Східного партнерства має мережу громадсько-приватного діалогу з експертами з усіх країн-членів Східного партнерства.

Третьою платформою є енергетична безпека, яка розглядає питання зміцнення солідарності; підтримки розвитку інфраструктури, взаємозв'язків та диверсифікації постачань; гармонізації політик у сфері енергетики. Найбільш помітною зміною стало підвищення цін на газ для населення на паритеті з цінами на імпорт газу у 2015 році, встановлення належних ринкових стимулів та усунення перехресного субсидування та пов'язаних з ними корупційних ризиків. У квітні 2017 року Верховною Радою України було прийнято новий Закон України "Про ринок електричної енергії", а у червні 2018 році Кабінетом Міністрів України було прийнято План заходів з реалізації 1-го етапу Енергетичної стратегії України (до 2020 року).

Четвертою платформою є міжлюдські контакти, що розглядають питання культури; освіти та науки; інформаційного суспільства та медіа; інтеграції систем досліджень та інновацій [19]. В рамках цієї платформи, безперечно позитивним кроком було включення України до програм EU4Youth та Erasmus+.

Таким чином, у рамках політики Східного партнерства Європейський Союз дедалі глибше намагається європеїзувати Україну. Однак цей процес ускладнюється багатьма факторами. Зокрема кожна держава має свою власну модель розвитку, політичну систему та економічні програми. Роль зацікавлених сторін у програмі модернізації також змінюється. Неохоче або стримане керівництво, скептичне суспільство, слабе громадянське суспільство, а також корупція та економічна нестабільність ускладнюють формулювання та реалізацію переваг для європеїзації у державах Східного

партнерства. Внутрішні виклики та різноманітність зовнішньополітичних прагнень та очікувань призвели до розбіжностей між державами та змішаних результатів у процесі модернізації.

Регіон Східного партнерства залишається крихким. З шести держав Східного партнерства п'ять держав мають територіальні конфлікти. Ці тривалі напруження та конфронтації в околицях кидають тінь на стабільність, соціальну безпеку та модернізацію економік [17, с. 10].

Таким чином, європеїзація може мати два наслідки:
— Позитивні ефекти: структурні зміни економіки; підвищення конкурентоспроможності в глобальному масштабі; збалансований і справедливий економічний розвиток; політична стабілізація, що призводить до жорсткого застосування верховенства права в цілому та захисту прав власності зокрема.

— Негативні наслідки: народне незадоволення через соціальні труднощі під час реформ; радикалізація консервативних, антиліберальних і антиєвропейських політичних поглядів; поглиблення поляризації та політичних конфліктів; брак державного фінансування та макроекономічні дисбаланси; втрата певних опцій зовнішньої торгівлі; зростання соціально девіантної поведінки (злочинність, корупція тощо).

ВИСНОВКИ

Європеїзація стала однією з легітимних шляхів модернізації східних партнерів. Європейський Союз прагне інвестувати і сприяти внутрішній та регіональній стабільності та розвитку своїх сусідів. Ініціатива Східного партнерства забезпечила політичну основу та практичну панель інструментів для сприяння трансформації, взаємної синергії та наближення асоціації. ЄС залишається привабливим і для ряду країн та товариств регіону. Образ ЄС як трансформаційної сили був помітно продемонстрований тим, що сприймалося багатьма як Революція Гідності в Україні під прапорами ЄС. Це може забезпечити тверду платформу для шляху до європеїзації в межах країн і серед товариств, які визнали важливість співпраці з Європейським Союзом.

Таким чином, підсумовуючи, заявлені політичні цілі європеїзації в рамках ЄПС включають просування демократії, дотримання та захист прав меншин, водночас як економічні цілі включають модернізацію регулювання бізнесу, усунення перешкод на шляху торгівлі та інвестицій, а також створення сприятливого бізнес-середовища для суб'єктів господарювання в ЄС і її країнах-партнерах. На відміну від прозорих цілей є також приховані наслідки, які мають стратегічний характер і зазвичай пов'язані з очікуваними зрушеннями в міждержавних відносинах (наприклад, нейтралізація тиску від третіх сторін, як-от: Росія), зміни у внутрішній політиці шляхом розширення можливостей окремих суб'єктів (соціальних, цивільних) груп; досягнення відповідності критеріям членства в ЄС та можливе приєднання до ЄС.

Подальші дослідження європеїзації України можуть бути розглянуті у призмі імплементації положень Угоди про асоціацію України з ЄС.

Література:

1. Sedelmeier U. Europeanisation in new member and candidate states // *Living Review of European Governance*. — 2006. — vol. 3 [Electronic resource]. — Available from: www.livingreviews.org/lreg-2006-3
2. Ladrech R. Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France // *Journal of Common Market Studies*. — 1994. — № 32/1. — P. 69—88.
3. Borzel, T. Towards Convergence in Europe—Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain // *Journal of Common Market Studies*. — 1994. — № 39:4. — P. 573—96.
4. Cowles M.G., Caporaso J., Risse T. *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. — Ithaca and London: Cornell University Press, 2001. — 292 p.

5. Radaelli C. Whither Europeanization— Concept Stretching and Substantive Change / C. Radaelli // European Integration online Papers. — 2000. — No. 4. — P. 8—45.

6. Moumoutzis K. Still Fashionable Yet Useless— Addressing Problems with Research on the Europeanisation of Foreign Policy // Journal of Common Market Studies. — 2011. — No. 49 (3). — P. 607—629.

7. Ladrech R. Europeanization and National Politics / R. Ladrech. — Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. — 387 p.

8. Gawrich A., Melnykovska I., Schweickert R. Neighbourhood Europeanization through ENP. Case of Ukraine. // KFG Working Paper Series. — No. 3. — 2009. — 28 p.

9. Bureiko N. With/ out the EU's perspective: Europeanisation narratives in Ukraine // New Europe College Yearbook 2015/2016. — 2018. — P. 23—46.

10. Schimmelfennig F. Europeanization beyond Europe // Living Reviews in European Governance. — Vol. 7 (1). — 2012. — pp. 5—23.

11. Checkel J.T. Why Comply— Social Learning and European Identity Change // International Organization. — 2001. — № 55(3). — P. 553—588.

12. Nello S.S. EU enlargement and theories of economic integration, Department of Economic Policy, Finance and Development // University of Siena Working Paper. — No. 9. — 2010. — 23 p.

13. Risse T., A. Community of Europeans— Transnational Identities and Public Spheres. — Ithaca and London: Cornell University Press, 2010. — 272 p.

14. Bretherton C., Mannin M. The Europeanisation of European Politics. — New York: Palgrave Macmillan, 2013. — 242 p.

15. Houtum H.V., Naerssen T.V. Bordering, Ordering and Othering // Tijdschrift voor economische en sociale geografie. — Vol. 93, issue 2. — 2002. — pp. 125—136.

16. Austers A. Dilemmas of Europeanisation: Political Choices and Economic Transformations in the Eastern Partnership Countries. — Riga: Latvian Institute of International Affairs and Friedrich-Ebert Stiftung, 2016. — 240 p.

17. Ukraine's Implementation of 20 Eastern Partnership Deliverables for 2020 [Electronic resource]. — Available from: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Ukraine-s-Implementation-of-20-Eastern-Partnership-Deliverables-for-2020.pdf>

18. WJP Rule of Law. Ukraine profile [Electronic resource]. — Available from: <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/UKR>

19. Форум громадянського суспільства "Східного партнерства" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>

References:

1. Sedelmeier, U. (2006), "Europeanisation in new member and candidate states", Living Review of European Governance, vol. 3, [Online], available at: www.living-reviews.org/lreg-2006-3 (Accessed 20 September, 2019).

2. Ladrech, R. (1994), "Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France," Journal of Common Market Studies, vol. 32(1), pp. 69—88.

3. Břrzel, T. (1999), "Towards Convergence in Europe? Institutional Adaptation to Europeanization in Germany and Spain", Journal of Common Market Studies, vol. 39:4, pp. 573—96.

4. Cowles, M. G. Caporaso, J. and Risse, T. (2001), Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change, Cornell University Press, Ithaca and London.

5. Radaelli, C.M. (2000) "Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change", European Integration Online Papers, vol. 4 (8).

6. Moumoutzis, K. (2011), "Still Fashionable Yet Useless? Addressing Problems with Research on the Europeanisation of Foreign Policy", Journal of Common Market Studies, vol. 49 (3), pp. 607—629.

7. Ladrech, R. (2010), Europeanization and National Politics, Palgrave Macmillan, Basingstoke.

8. Gawrich, A. Melnykovska, I. and Schweickert, R. (2009), "Neighbourhood Europeanization through ENP. Case of Ukraine", KFG Working Paper Series, vol. 3.

9. Bureiko, N. (2018), "With/ out the EU's perspective: Europeanisation narratives in Ukraine", New Europe College Yearbook 2015/2016, pp. 23—46.

10. Schimmelfennig, F. (2012), "Europeanization beyond Europe", Living Reviews in European Governance, Vol. 7 (1), pp. 5—23.

11. Checkel, J.T. (2001), "Why Comply? Social Learning and European Identity Change", International Organization, vol. 55(3), pp. 553—588.

12. Nello, S.S. (2010), "EU enlargement and theories of economic integration, Department of Economic Policy, Finance and Development", University of Siena Working Paper, vol. 9, 23 p.

13. Risse, T. A. (2010), Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres, Cornell University Press, Ithaca and London.

14. Bretherton, C. and Mannin, M. (2013), The Europeanisation of European Politics, Palgrave Macmillan, New York.

15. Houtum, H.V. and Naerssen, T.V. (2002), "Bordering, Ordering and Othering", Tijdschrift voor economische en sociale geografie, Vol. 93, no. 2, pp. 125—136.

16. Austers, A. (2016), Dilemmas of Europeanisation: Political Choices and Economic Transformations in the Eastern Partnership Countries, Latvian Institute of International Affairs and Friedrich-Ebert Stiftung, Riga.

17. The official site of Civic Synergy Project (2018), "Ukraine's Implementation of 20 Eastern Partnership Deliverables for 2020", [Online], available at: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Ukraine-s-Implementation-of-20-Eastern-Partnership-Deliverables-for-2020.pdf> (Accessed 20 September, 2019).

18. The official site of the World Justice Project (WJP) (2019), "Rule of Law Index. Ukraine profile", [Online], available at: <http://data.worldjusticeproject.org/#/groups/UKR> (Accessed 18 September, 2019).

19. The official site of the Eastern Partnership Civil Society Forum (2019), [Online], available at: <http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/> (Accessed 19 September, 2019).

Стаття надійшла до редакції 04.11.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73